

БОРОВИК Л. А.

кандидат педагогічних наук, доцент,

член-кореспондент

(Міжнародна кадрова академія)

доцент кафедри кримінально-правових

та адміністративно-правових дисциплін

(Міжнародний економіко-гуманітарний

університет імені академіка Степана

Дем'янчука)

ORCID ID: 0000-0002-8997-0577

УДК 343.163

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.3.2.66>

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ВВЕДЕННЯ НА ЗАКОНОДАВЧОМУ РІВНІ КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ З БОКУ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

У даній науковій статті здійснено аналіз стану виконання судових рішень в Україні та на підставі отриманих результатів доведена необхідність введення на законодавчому рівні державного контролю за виконанням судових рішень з боку органів прокуратури.

Зокрема, встановлено, що останнім часом в нашій країні намітилась негативна тенденція, пов'язана з неналежним виконанням та, подекуди, повним невиконанням рішень судів з тих чи інших питань, що стосуються відновлення порушених органами державної влади та їх посадовими та службовими особами конституційно гарантованих прав, законних інтересів і свобод людини та громадянина. При цьому, існуючі в законі можливості правового характеру, які визначають порядок і процедуру здійснення судового контролю, мають формальний зміст і спрямованість, а тому на практиці не мають відповідних ефективних правових механізмів реалізації.

Виходячи з цього, обґрунтована необхідність вирішення даної проблематики шляхом якісної видозміни змісту законодавчих актів України, які регулюють діяльність органів прокуратури, доповнивши їх такою функцією, як здійснення прокурорського нагляду за виконанням судових рішень.

Доведено, що така позиція ґрунтується на положеннях ст. 3 Конституції України, відповідно до якої права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, що, у свою чергу, обумовлює необхідність встановлення дієвого та ефективного контролю за виконанням рішень судів.

Крім цього, зазначена правова позиція ґрунтується на тому, що контрольно-наглядова діяльність у будь-якій цивілізованій державі здійснюється органами виконавчої влади, а тому наділення органів прокуратури зазначеною функцією є логічно необхідною.

Доведено також, що зазначена законодавча видозміна дозволить створити належні правові умови та гарантії реалізації тих норм Кримінального кодексу України, що стосуються підстав кримінальної відповідальності за невиконання рішення судів.

Ключові слова: судовий контроль, судові рішення, органи прокуратури, законодавство, функція, права, законні інтереси та свободи людини і громадянина,

охорона і захист прав, законних інтересів і свобод, юридична відповідальність, юридично значущі наслідки.

Borovyk L. A. On the necessity of introducing control at the legislative level over the execution of court decisions by the prosecutor's office of Ukraine

This scientific article analyzes the state of execution of court decisions in Ukraine and, based on the results obtained, proves the need to introduce state control over the execution of court decisions by prosecutors at the legislative level.

In particular, it has been established that recently in our country there has been a negative trend associated with improper execution and, in some cases, complete non-execution of court decisions on certain issues related to the restoration of constitutionally guaranteed rights, legitimate interests and freedoms of a person and a citizen violated by state authorities and their officials and employees. At the same time, the legal possibilities existing in the law, which determine the order and procedure for exercising judicial control, have a formal content and orientation, and therefore in practice do not have the corresponding effective legal mechanisms for implementation.

Based on this, the need to address this issue by qualitatively modifying the content of the legislative acts of Ukraine that regulate the activities of prosecutors, supplementing them with such a function as prosecutorial supervision over the execution of court decisions, is justified.

It is proven that such a position is based on the provisions of Article 3 of the Constitution of Ukraine, according to which human rights and freedoms and their guarantees determine the content and direction of the state's activities, which, in turn, necessitates the establishment of effective and efficient control over the execution of court decisions.

In addition, the specified legal position is based on the fact that control and supervision activities in any civilized state are carried out by executive authorities, and therefore the assignment of the prosecutor's office with the specified function is logically necessary.

It is also proven that the specified legislative amendment will create appropriate legal conditions and guarantees for the implementation of those norms of the Criminal Code of Ukraine that relate to the grounds for criminal liability for failure to execute court decisions.

Key words: *judicial control, court decision, prosecutor's office, legislation, function, rights, legitimate interests and freedoms of man and citizen, protection and defense of rights, legitimate interests and freedoms, legal liability, legally significant consequences.*

Постановка проблеми. Як свідчить практика, однією з системних вимог та, одночасно проблем, на які Україні звертають увагу відповідні структури Європейського Союзу (ЄС), а також на чому постійно робить акцент Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) у своїх рішеннях [1], є неналежний рівень правосуддя, у тому числі й з питань, які стосуються контролю за виконанням рішень судів, пов'язаних із забезпеченням прав, законних інтересів та свобод людини і громадянина [2].

Зокрема, згідно офіційних даних, на виконання Державної виконавчої служби України (ДВС) станом на 31.12.2024 року підлягало примусовому виконанню 822 тис. рішень судів, що залишилось майже на рівні 2023 року, але значно більше у зрівнянні з попередніми роками (2019 – 766 тис.; 2020 – 788 тис.; 2021 – 413 тис.; 2022 – 450 тис.; 2023 – 889 тис.) [3].

Характерним на юридично значущим у зв'язку з цим є й такий факт: за невиконання рішень судів ні посадові чи службові особи ДВС України та інших органів державної виконавчої влади до кримінальної відповідальності за ст. 382 Кримінального кодексу (КК) не притягались (у 2024 році кількість таких кримінальних проваджень не була відображена в офіційних даних, що стосувались вчинення кримінальних правопорушень проти правосуддя (розділ XVIII Особливої частини КК), питома вага яких у структурі злочинності склала 1,3% (практично на рівні попередніх років (2013–2023 рр.) [4].

Отже, виходячи з проведеного аналізу можна зробити висновок про те, що в наявності нагальна прикладна проблема, яка потребує вирішення на всіх рівнях держави (законодавчому, правоохоронному, організаційно-контрольному, т.ін.), включаючи й на доктринальному (науковому).

Враховуючи це, **метою** даної наукової статті є обґрунтування необхідності підвищення в Україні державного контролю за виконанням рішень судів, включаючи й ЄСПЛ, у тому числі шляхом закріплення на законодавчому рівні зазначеної функції для органів прокуратури.

Натомість **головним завданням** цієї роботи є розробка науково обґрунтованих заходів, спрямованих на удосконалення правового механізму з означених питань, а також на забезпечення їх вирішення державою на законодавчому рівні.

Стан досліджень. Вивчення наукової літератури свідчить про те, що розробкою проблем, які пов'язані з практикою здійснення судового [5] та інших видів контролю [6] за виконанням рішень судів займаються наступні учені: В. Авер'янов, О. Андрунович, А. Береза, О. Босак, Р. Войтович, П. Ворона, О. Грицаєнко, І. Грицяк, В. Дерещ, О. Капля, Т. Карабан, Ю. Ковбасюк, О. Колб, О. Кузьменко, Я. Лазур, І. Личенко, Б. Мельниченко, М. Менджул, М. Міненко, О. Оболенський, Н. Обумня, В. Решату, О. Черчатий та ін.

Поряд з цим, варто у зв'язку з цим зазначити, що в умовах воєнного стану в Україні (2022–2025 рр.) та виникненням з даного приводу нових потенційних і реальних загроз для національної безпеки (у контексті низького рівня охорони і захисту прав, законних інтересів та свобод людини і громадянина), вказана проблематика, як видається, досліджена недостатньо, що у свою чергу визначає актуальність цієї наукової статті, а також її теоретичне та практичне значення.

Виклад основних положень. Відповідно до вимог ст. 3 Конституції України, забезпечення прав людини на всіх рівнях є головним обов'язком держави. Аналогічний підхід визначений також в преамбулі та практично у всіх нормах Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [7], на підставі положень якої приймає загальнообов'язкові для нашої держави рішення ЄСПЛ [1]. Так, тільки впродовж січня-липня 2025 року ЄСПЛ ухвалив 86 рішень у справах проти України на суму більш як 119 млн. грн., у зв'язку з чим Міністерство фінансів України попередило Кабінет Міністрів України про реальні ризики для Державного бюджету через необхідність та обов'язковість виплати зазначених коштів [8]. При цьому, звертає на себе увагу той факт, що у сьогоднішній Україні серед усіх Європейських держав входить у першу трійку країн, громадяни яких найчастіше звертаються за захистом своїх прав, законних інтересів і свобод до ЄСПЛ [9].

Як встановлено в ході спеціальних наукових пошуків [10] та при проведенні даного дослідження, однією з детермінант, яка сприяє порушенням, що посягають на вказані об'єкти охорони і захисту в Україні, є відсутність належного контролю з боку відповідних органів державної влади за виконанням судових рішень. Особливо руйнівних процесів вказана негативна тенденція набула з 2013 року, коли у чинному на сьогодні Кримінальному процесуальному кодексі (КПК) України був ліквідований правовий інститут «причин і умов злочинності» [11, с. 187–190], а також у 2014 році, коли з Конституції України виключили розділ, що стосувався діяльності прокуратури та реалізації цим державним органом такої функції, як «здійснення прокурорського нагляду» [12]. При цьому, прийняття Офісом Генерального прокурора спеціального відомчого нормативно-правового акту з означених питань [13] проблеми не вирішує, позаяк:

а) такий підхід не кореспондується з вимогами п. 14 ст. 92 Конституції України, згідно яких виключно законами визначається діяльність органів прокуратури;

б) дія відомих правових джерел не розповсюджується на інші органи державної влади, тобто не породжує для них будь-яких обов'язків;

в) у чинному КПК для сторони обвинувачення (ст.ст. 36-41 КПК) відсутній юридичний обов'язок щодо виявлення причин і умов, які сприяли вчиненню кримінальних правопорушень, а також правовий механізм реагування на зазначений детермінаційний «ланцюг» (комплекс) [11, с. 191] відповідними процесуальними рішеннями, що визначені на законодавчому рівні.

У той самий час, виходячи з тих ситуацій, які склались у сьогоденні (зокрема, у зв'язку з підвищенням рівня потенційних і реальних загроз, що посягають в умовах воєнного стану на права, законні інтереси і свободи людини, а також на об'єкти національної безпеки України), та існуючих з даного приводу проблем, логічність доповнення КПК нормами, що стосуються виявлення у ході досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження причин і умов вчинення конкретно взятого злочину, є об'єктивно обумовленою та доведеною на теоретичному рівні необхідністю.

Як слушно з цього приводу у свій час зауважив А. Закалюк, детермінація (спричиненість, обумовленість та кореляція) завжди відображає діалектичну властивість конкретно взятого кримінального правопорушення (злочину чи проступку), тобто його взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємообумовленість з іншими соціальними явищами і процесами, які сприяли його вчиненню, а тому реагування на них та здійснення системних заходів щодо їх нейтралізації, блокування, усунення тощо, має стати обов'язком відповідних органів державної влади [11, с. 184].

Як показали результати вивчення змісту діючого КПК, у ньому є достатньо визначених у цьому напрямі норм і положень, а саме:

Відповідно до положень ч. 2 ст. 36 вказаного Кодексу, прокурор здійснює керівництво досудовим розслідуванням, у тому числі представляє у зв'язку з цим інтереси держави у ході судового розгляду кримінального провадження та таким чином висловлює свою позицію щодо форм кримінальної відповідальності, виду покарання та інших засобів правового впливу на винну у вчиненні злочину (проступку) особу, які слід застосовувати судам у своєму рішенні [14, с. 269–276], що, без сумніву, важливо у контексті нейтралізації детермінаційного комплексу злочинності.

Тільки прокурор, як це видно із змісту ст. 214 даного Кодексу, вправі вносити відомості про вчинене кримінальне правопорушення у Єдиний реєстр досудових розслідувань (ЄРДР) та розпочинати досудове розслідування [15].

Зазначене законодавчо визначене право дає прокурору у сьогоденні можливість забезпечувати контроль (нагляд) за виконанням не тільки рішень, які приймаються органами досудового розслідування (ст. 38 КПК), але й рішень судів на всіх стадіях розгляду кримінального провадження, що теж має відношення до діяльності, пов'язаної з нейтралізацією, блокуванням, усуненням тощо причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів.

Це повною мірою стосується й рішень судів, щодо захисту прав, законних інтересів та свобод людини і громадянина, які пов'язані зі змістом інших правових відносин (адміністративно-правових; господарсько-правових; цивільно-правових; ін.), зокрема шляхом притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб за ст. 382 КК (за умисне невиконання судового рішення).

Додатковими аргументами з цього приводу є положення п. 3 ч. 1 ст. 131-1 Конституції України та п. 2 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про прокуратуру», відповідно до яких на прокуратуру покладено функцію представництва інтересів громадянина або держави у суді.

А, це по суті і є прокурорським наглядом, тобто також системою заходів, що вживаються органами прокуратури для запобігання та протидії злочинності [16, с. 165–169], які можна було б за аналогією (а вона заборонена тільки у Законі про кримінальну відповідальність (ч. 3 ст. 3 КК)) застосовувати в інших галузях судочинства (наприклад, для здійснення

контролю за виконанням посадовими чи службовими особами органів державної влади рішень судів, які набрали законної сили та в обов'язковому порядку підлягають реалізації на практиці [17].

Такий підхід, як видається, не тільки підвищить рівень правосуддя в Україні (а, це одна із системних вимог, що пред'являються до нашої держави як потенційного члена ЄС) [18], але й знизить кількість звернень українців до ЄСПЛ, а також поверне довіру громадян до всіх, без винятку, органів державної влади.

Для реалізації зазначеної науково обґрунтованої позиції та створення відповідного правового механізму з цих питань логічно було б п. 2 ч. 1 ст. Закону «Про прокуратуру» доповнити в кінці речення словосполученням «а також здійснення у зв'язку з цим контролю за виконанням судових рішень» та викласти вказану норму у новій редакції.

Така видозміна вказаного законодавчого акта ґрунтується як на засадах діяльності прокуратури (ст. 3), так і на положеннях ч. 2 ст. 25 даного Закону, відповідно до вимог якої на прокуратуру покладено обов'язок щодо координації діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності, до яких, зокрема, відноситься й ДВС України [19], яка від імені держави уповноважена забезпечувати виконання судових рішень.

Висновки. Таким чином, виходячи з отриманих результатів даного наукового дослідження, можна констатувати, що для приведення рівня правосуддя в Україні до Європейських вимог, а також забезпечення у зв'язку з цим належного захисту прав, законних інтересів та свобод людини і громадянина у частині безпекаційного та невідкладного обов'язкового виконання судових рішень, у сьогоденні об'єктивно необхідним є надання органам прокуратури права на здійснення контролю за даним видом державної діяльності, у тому числі шляхом внесення системних видозмін у чинне законодавство України, яке регулює зазначені суспільні відносини.

Список використаних джерел:

1. Пічкур проти України: рішення Європейського суду з прав людини від 07.11.2013 (Заява № 10441/06). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_984#Text
2. Що робити, якщо для Пенсійного фонду рішення суду – «не указ», або як домогтися перерахунку пенсії у повному обсязі. *Безоплатна правова допомога*. <https://legaid.gov.ua/publikatsiyi/shho-robyty-yakshho-dlya-pensijnogo-fondu-rishennya-sudu-ne-ukaz-abo-yak-domogtysya-pererahunku-pensiyi-u-povnomu-obsyazi/>
3. Статистика 2024. *Агенція з питань виконання рішень*. URL: <https://www.ae.org.ua/stat2024/>
4. Єдиний звіт про зареєстровані кримінальні правопорушення за 2013-2024 рр. *Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.
5. Добош З. А. адміністративно-правові засади судового контролю у сфері публічного управління в Україні: монографія. Львів: «Растр – 7», 2024, 457 с.
6. Константи́й О. В. захист прав фізичних та юридичних осіб в адміністративному судочинстві: проблеми і практики: Автореф.дис....докт.юрид.наук: 12.00.07. Харків: Нац. юрид.акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2016. 26 с.
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
8. Мамченко Н. З січня по липень 2025 року ЄСПЛ ухвалено 86 рішень у справах проти України на суму більше 119 млн грн – уряд. *Судово-юридична газета*. 22.09.2025. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/341555-s-yanvary-po-iyul-2025-goda-espch-prinyal-86-resheniy-po-delam-protiv-ukrainy-na-summu-bolee-119-mln-grn-pravitelstvo>
9. Україна впевнено тримає 3 місце за кількістю поданих заяв в Європейський суд з прав людини. *ADVOKAT POST*. 12.02.2023. URL: <https://advokatpost.com/ukraina-vpevnenotrymaie-3-mistse-za-kilkistiu-podanykh-zaiav-v-ievropejskyj-sud-z-prav-liudyny-zvit-2022/>

10. Михалюк О. Україна має критично низький рівень ефективності виконання судових рішень. *Юридична газета*. 18.07.2023. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/okremi-pitannya-efektivnosti-vikonannya-sudovih-rishen.html>
11. Закалюк А. П. Курс сучасної української криміналістики: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Видавничий дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: *Теоретичні засади та історія української науки*. 424 с.
12. Жиліна Л. С, Прокурорський нагляд за додержанням законів при проведенні слідчих дій: Автореф.дис....канд.юрид.наук: 12.00.10. Харків: Нац.юрид.акад. України ім. Ярослава Мудрого, 1999. 18 с.
13. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні : наказ Офісу Генерального прокурора від 30.09.2021 № 309. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0309905-21#Text>
14. Колос М., Стрельбіцька Л. Статус прокурора на стадії досудового розслідування в контексті засади змагальності кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія право*. 2025. Вип. 88 Ч. 3 с. 269–276. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.3.40>
15. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення: наказ Офісу Генерального прокурора від 30.06.2020 № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text>
16. Липівський В. В. Поняття та правова природа прокурорського нагляду. *Вісник Кримінального судочинства*. 2016. № 3. С. 165–169.
17. Про судові рішення в адміністративній справі : постанова Пленуму Вищого Адміністративного Суду України від 20.05.2013 № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007760-13#Text>
18. Дорожня карта з питань верховенства права. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/UA_Dorozhnya_karta_z_pytan_verhovenstva_prava_2.pdf
19. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 № 3781-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50.

